

ОСНОВНІ МОДЕЛІ СЛОВОСКЛАДАННЯ У ШВЕДСЬКІЙ МОВІ

MAIN MODELS OF WORD-COMPOSITION IN THE SWEDISH LANGUAGE

Стрільчук А.І.,

orcid.org/0000-0001-8502-3815

аспірант кафедри германської філології і перекладу

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджено словоскладання як один із найпродуктивніших та найефективніших способів творення нових лексичних одиниць у шведській мові, що відіграє ключову роль у формуванні нових слів. Наголошено на цінності композитів у мовній системі, адже вони здатні передавати складні поняття стисло, точно та ефективно. Встановлено, що важливою характеристикою шведських складних слів є те, що значення композиту може відрізнятися від значення словосполучення його елементів.

Основну увагу у роботі зацентовано на структурно-семантичних особливостях складних слів (композитів), які функціонують як єдині цілісні одиниці не лише на граматичному, а й на когнітивному та семантичному рівнях. У науковій праці систематизовано основні моделі словоскладання в сучасній шведській мові: іменник + іменник (N + N), прикметник + іменник (Adj + N), іменник + прикметник (N + Adj), дієслово + іменник (V + N), прийменник/прислівник + іменник або дієслово (Prep/Adv + N/V), а також багатоконпонентне словоскладання (поєднання трьох і більше компонентів у складне слово). Кожна з моделей розглядається з позиції морфологічної структури, граматичних характеристик, семантичної взаємодії компонентів та частотності вживання.

Особливу увагу приділено найбільш продуктивній моделі іменник + іменник (N + N), яка відповідає загальногерманській традиції словотворення та демонструє стабільність граматичних ознак головного компонента. До того ж, у роботі розглянуто особливості моделі Adj + N, а також менш поширені, але все одно функціональні моделі, як-от V + N, N + Adj та Prep/Adv + N/V, які часто використовуються у лексикалізованих або термінологічних утвореннях.

У науковій розвідці наголошено на важливості суцільного написання складних слів у шведській мові, що забезпечує їхню морфологічну цілісність та уникнення семантичної двозначності або викривлення змісту композиту. У статті підкреслено, що словоскладання в шведській мові – це не лише механічне поєднання основ, а динамічний і гнучкий процес, що відображає мовні тенденції, суспільні зміни та креативність носіїв мови.

Визначено, що словоскладання у шведській мові виступає як ключовий механізм збагачення лексичної системи мови.

Ключові слова: словоскладання, шведська мова, композити, словотворення, лексична система.

The article is devoted to the study of word-composition as one of the most productive and efficient means of creating new lexical units in the Swedish language, playing a key role in word formation. The value of compound words within the language system is emphasized, as they are capable of conveying complex concepts concisely, precisely, and effectively. It is established that an important feature of Swedish compounds is that their meaning can differ significantly from the literal meaning of the individual components.

The study is focused on the structural and semantic characteristics of compound words, which function as unified lexical units not only at the grammatical level but also at the cognitive and semantic levels. The paper systematizes the main models of word-composition in the modern Swedish language: noun + noun (N + N), adjective + noun (Adj + N), noun + adjective (N + Adj), verb + noun (V + N), preposition/adverb + noun or verb (Prep/Adv + N/V), as well as multicomponent word-composition (the combination of three or more elements into a single compound word). Each model is analyzed in terms of morphological structure, grammatical features, semantic interaction between components, and frequency of use.

Special attention is given to the most productive model, which is noun + noun (N + N), and it aligns with the common Germanic compounding tradition and demonstrates the grammatical stability of the head component. Additionally, the study examines the features of the Adj + N model and the less frequent but still functional models such as V + N, N + Adj, and Prep/Adv + N/V, which are often found in lexicalized or terminological units.

The research highlights the importance of writing compounds as single words in Swedish, which ensures their morphological integrity and prevents semantic ambiguity or distortion. The article underlines that compounding in Swedish is not merely a mechanical combination of stems, but a dynamic and flexible process reflecting linguistic trends, societal changes, and the creativity of native speakers.

It is concluded that compounding serves as a key mechanism for enriching the lexical system of the Swedish language.

Key words: word-composition, Swedish language, compound words, word formation, lexical system.

Постановка проблеми. Словоскладання як один із провідних способів словотворення є характерною рисою германських мов, зокрема шведської. Відзначаючись високою продуктивністю та широким функціональним потенціалом, складні слова у шведській мові відіграють

важливу роль у збагаченні лексичного складу, особливо у сферах науки, техніки, мас-медіа та повсякденного мовлення. Зважаючи на це, дослідження моделей словоскладання у шведській мові постає актуальним у сучасній лінгвістичній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чи не найдетальніше серед шведських учених словоскладання вивчала Г. Йозефсон у своїй праці *On the principles of word formation in Swedish* [6]. Дослідниця аналізувала основні принципи, правила, моделі словоскладання, класи складних слів тощо, поряд з іншими способами словотворення шведської мови. Серед українських учених деякі аспекти словоскладання шведської мови вивчали у своїх наукових доробках Кульчицький В.І. та Ткачук Я.Д. [2; 3]. Зокрема, дослідники розглядали словоскладання під впливом екстралінгвістичних факторів – як наслідок змін, що відбуваються у суспільстві. Здебільшого учені приділяли увагу неологізмам, що утворилися шляхом словоскладання, а також композитам, утворених від власних назв [3].

Незважаючи на активні процеси словоскладання у шведській мові, серед вітчизняних дослідників спостерігається недостатня увага до цього мовного явища. Таким чином, постає потреба в комплексному дослідженні основних моделей словоскладання у шведській мові з урахуванням як морфологічних, так і семантичних особливостей, а також сучасних мовних тенденцій.

Постановка завдання. Зважаючи на те, що проблема структуризації моделей словоскладання у шведській мові залишається відкритим лінгвістичним питанням серед вітчизняних дослідників, функціонування основних моделей словоскладання у шведській мові потребує детального вивчення. Особливої уваги заслуговують структурні та семантичні характеристики складених слів, а також закономірності їх творення відповідно до сучасних лінгвістичних підходів. У зв'язку з цим у статті постає необхідність систематизувати основні моделі словоскладання у шведській мові; визначити їхні структурні особливості; проаналізувати семантичні відношення між компонентами складених слів; охарактеризувати продуктивність кожної моделі в сучасній шведській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словоскладання – один із найпродуктивніших способів творення слів у різних мовах, а його принципи здебільшого мають універсальний характер. Словоскладання – це словоутворення шляхом об'єднання двох або більше лексичних основ в одне слово (тобто «композит»), котре функціонує граматично і семантично як єдине ціле [1, с. 58].

У системі мови композитні слова особливо цінні: вони є компактними, передають складні поняття в одному слові, ефективні та точні. Вони часто позначають нові терміни, коротші за словосполучення, а іноді навіть містять більше

інформації, ніж словосполучення.

У шведській мові словоскладання є дуже характерним явищем, як і для інших скандинавських мов, і воно грає ключову роль у словотворенні. У шведській мові нові слова дуже часто утворюються шляхом поєднання кількох слів в одне. У результаті утворюється складне слово, яке має нове значення [6]. Варто зазначити, що у шведських складних словах перше слово зазвичай визначає, уточнює або модифікує друге, а друге є головним (саме воно визначає граматичний рід і форму утвореного композиту), наприклад:

- *hund* (собака) + *gård* (двір) = *hundgård* (вольєр для собак);

- *telefon* (телефон) + *nummer* (номер) = *telefonnummer* (номер телефону);

- *mat* (їжа) + *butik* (магазин) = *matbutik* (продуктовий магазин).

Слід зауважити, що складні слова у шведській мові завжди пишуться разом, без відступів, адже це є важливою ознакою їх морфологічної цілісності [5, с. 536]. Якщо розділити складне слово, це може повністю змінити його значення, спотворити його, або навіть зробити його комічним чи абсурдним. Розглянемо декілька прикладів:

- *trafik* (пух) + *olycka* (нещастя) = *trafikolycka* – дорожньо-транспортна пригода.

Окрім написання слів *trafik olycka* (нещастя з рухом) має спотворене значення.

- *sjuk* (хворий) + *sköterska* (медсестра) = *sjuksköterska* (особа, що доглядає хворих). Слово-сполучення цих слів – *sjuk sköterska* має значення *хвора медсестра*. Тобто, у першому випадку – це професія, а у другому – медсестра, яка сама захворіла.

Такі приклади підтверджують, що словоскладання в шведській мові є не лише морфологічним, а й когнітивним процесом, що спирається на культуру, контекст і узус.

Важливою характеристикою шведських складних слів є те, що значення складного слова може повністю відрізнятись від значення словосполучення його елементів, тобто бути повністю новим і його не завжди можна передбачити буквально. Наприклад, у складному слові *snöboll* (снігова куля) можна легко простежити значення його елементів – *snö* (сніг) та *boll* (куля), так само як і у композиті *stjärnhimmel* (зоряне небо) – *stjärn* (зірка) + *himmel* (небо). А вже у випадку композиту *eld + själ* → *eldsjäl* (ентузіаст) не так легко простежується значення його компонентів *eld* (вогонь) і *själ* (душа).

Шведська мова має декілька поширених моделей словоскладання. Однією з найпродуктивніших з них є поєднання двох іменників за струк-

турною схемою $[N_1 + N_2] \rightarrow N_3$, де перший компонент (N_1) виконує модифікативну (уточнювальну) функцію, а другий (N_2) є головним елементом, що визначає граматичні характеристики цілого слова (рід, число, синтаксичну роль).

Розглядаючи структурно-семантичні характеристики цієї словотворчої моделі, перший іменник зазвичай вказує на:

- матеріал (*servett + ring* → *servettring*);
- функцію (*kaffe + kopp* → *kaffekopp*);
- походження або зміст (*barn + bok* → *barnbok*);
- приналежність або відношення (*hund + mat* → *hundmat*).

Другий компонент (основа головного слова) визначає граматичні категорії.

Таким чином, N_2 є ядром складного іменника, до якого N_1 додає семантичне обмеження або специфікацію.

У багатьох випадках між іменниками виникає сполучний елемент (морфему зв'язку), найчастіше -s- або -e-:

- *tjänsteman* (службовець) – *tjänst + man*;
- *flickskola* (школа для дівчат) – *flicka + skola*.

Морфемі зв'язку не несуть самостійного лексичного навантаження, але полегшують артикуляцію та забезпечують морфофонологічну зв'язність між основами [6].

Слід зауважити, що форми множини складених іменників утворюються шляхом флексії головного компонента:

- *en barnbok* → *flera barnböcker* (одна дитяча книжка → кілька дитячих книжок);
- *ett äppleträd* → *flera äppleträd* (одна яблуня → кілька яблунь).

Перший компонент зазвичай не змінюється і залишається у формі однини незалежно від кількості (на відміну, наприклад, від німецької, де це іноді можливо).

Таким чином, словотворча модель $N + N$ у шведській мові відповідає загальногерманській традиції словоскладання, проте має свої фонологічні та граматичні особливості, зокрема стосовно морфем зв'язку і флективної стабільності.

Словотвірна модель ($Adj + N$) (прикметник + іменник) у шведській мові трапляється рідше, ніж домінуюча модель іменник + іменник, проте має стійке місце в словотвірчій системі. Така структура передбачає, що прикметник виконує функцію атрибутивної характеристики, уточнюючи або якісно описуючи сутність, що позначається іменником [8, с. 104]. Структурна схема виглядає так: $[Adj_1 + N_2] \rightarrow N_3$, де Adj_1 – перший компонент (визначальний прикметник), N_2 – головний компонент (іменник), який визначає граматичні властивості всього слова. Наведемо кілька прикладів:

- *fri* (вільний) + *tid* (час) = *fritid* (дозвілля);
- *lång* (довгий) + *film* (фільм) = *långfilm* (повнометражний фільм);
- *svart* (чорний) + *jobb* (робота) = *svartjobb* (нелегальна робота).

Граматичні характеристики утвореного за такою моделлю композита (рід і число) визначаються другим компонентом (іменником), флексійно змінюються як іменники і не зберігають граматичних ознак прикметника у кінцевій формі [4, с. 153]. Використання морфем зв'язку у моделі $Adj + N$ спостерігається значно рідше, ніж у моделі $N + N$.

Словоскладання за моделлю іменник + прикметник ($N + Adj$) в шведській мові є набагато менш продуктивним, ніж $Adj + N$. Однак, така структура функціонує в мові у вигляді лексикалізованих одиниць, що найчастіше використовуються в ролі прикметників або іменників, утворюючи композитні прикметники або значеннєві новоутворення зі стабільним вживанням. Перший компонент – N_1 , виконує функцію семантичного модифікатора; другий компонент – Adj_2 , є формально головним компонентом (визначає граматичну категорію цілого слова). Композит функціонує переважно як прикметник, рідше – як іменник. Хоча прикметник є другим компонентом, у цілісному композиті він не змінюється відповідно до роду або числа, як це відбувається у звичайному прикметнику. Не зважаючи на те, що такий тип композитів не має флексії прикметника у традиційному значенні, він є морфологічно цілісною лексемою. Розглянемо декілька прикладів:

- *själ* (душа) + *frisk* (здоровий) = *själsfrisk* (нечислічно здоровий);
- *ljus* (світло) + *grön* (зелений) = *ljusgrön* (світло-зелений).

Така словотвірна модель частіше за все використовується у термінології різних галузей, як-от медицина, психологія, кулінарія, тощо.

Словоскладання за моделлю дієслово + іменник ($V + N$) у шведській мові менш продуктивне, ніж моделі $N + N$ або $Adj + N$, однак воно представлено в мові стійкою групою лексем, які зазнали лексикалізації. Ці складені одиниці здебільшого мають іменникову граматичну природу й функціонують як самостійні лексеми з новим значенням, часто абстрактним або ідіоматичним [5, с. 549].

Перший компонент (V_1) композиту – дієслівна основа (зазвичай у формі інфінітиву або імперативу, без афіксів); другий компонент – іменник, що є головним словом у структурі й визначає рід, число, синтаксичну роль. Складне слово зазвичай є іменником зі значенням дії, процесу або результату. У шведській мові такі композити типово

мають узусально закріплене значення, і їх розуміння вимагає володіння контекстом. Розглянемо такі приклади:

- *slå* (бити) + *mål* (ціль) = *slagsmål* (бійка);
- *åka* (їхати) + *skidor* (лижі) = *skidåkning* (лижний спорт);
- *ligga* (лежати) + *säng* (ліжка) = *sängläge* (постільний режим).

Розглянемо ще одну морфологічно продуктивну модель словоскладання у шведській мові, а саме Prep/Adv + N/V (прийменник/прислівник + іменник/дієслово). Ця модель використовується для утворення іменників, дієслів і прикметників, що мають просторово-часові, модальні або аспектуальні значення. У такій структурі прийменник або прислівник (*för*-, *in*-, *ut*-, *över*-, *av*- тощо) виступає першим компонентом і виконує роль семантичного модифікатора, що уточнює напрямки, результат, спосіб або інші характеристики дії чи предмета. Прийменниково-прислівникові компоненти у таких композитах втрачають свою первинну синтаксичну функцію та морфологізуються як частина кореня складеного слова [7, с. 121]. Розглянемо наступні приклади:

- *in* (всередину) + *gång* (хід) = *ingång* (вхід);
- *av* (від) + *sikt* (погляд) = *avsikt* (намір);
- *på* (на) + *börja* (почати) = *påbörja* (розпочати);
- *till* (до) + *verka* (працювати) = *tillverka* (виготовляти).

Як можна простежити з прикладів, якщо другим компонентом композиту є іменник, то в результаті злиття слів утворюється іменник, якщо ж другим компонентом є дієслово, то, відповідно, утворюється дієслівний композит.

У шведській мові існує модель словоскладання, при якій поєднуються не два, а три й більше компонентів, тобто кілька складних слів утворюють одне нове. Це явище називається багатокомпонентним словоскладанням або ланцюговим словоскладанням. У результаті багатокомпонентного словоскладання утворюється одна цілісна лексема – довге, але граматично й семантично цілісне слово. Наприклад:

- *barn* + *bok* + *författare* = *barnboks-författare* (автор дитячих книжок);
- *information* + *säkerhet* + *risk* = *informations-säkerhetsrisker* (ризик інформаційної безпеки).

Останній компонент композиту є головним – він визначає рід, число, синтаксичну функцію. Попередні компоненти виконують уточнювальні, обмежувальні або описові функції. Багатокомпонентне складне слово має єдину граматичну флексію (змінюється лише останній компонент). Такі композити особливо важливі для економії мовного простору. Однак, варто зауважити, що така модель словоскладання застосовується з обережністю і не занадто часто, адже надмірне використання багатокомпонентних композитів може ускладнювати розуміння, тому важлива стилістична доцільність.

Висновки. Словоскладання є надзвичайно продуктивним способом словотворення у шведській мові, що має не лише морфологічне, а й когнітивне та культурно зумовлене підґрунтя. Шведська мова демонструє широкий спектр структурних моделей словоскладання, серед яких найбільш продуктивною є модель іменник + іменник (N + N), у межах якої перший компонент виконує уточнювальну функцію, а другий визначає граматичні властивості всього слова.

Інші моделі словоскладання, такі як прикметник + іменник (Adj + N), іменник + прикметник (N + Adj), дієслово + іменник (V + N) та прийменник/прислівник + іменник або дієслово (Prep/Adv + N/V) та багатокомпонентне (ланцюгове) словоскладання також активно функціонують у шведській мові, утворюючи як загальновживані, так і термінологічні одиниці. Вони виявляють специфіку морфологічної організації складних слів та свідчать про високу гнучкість і креативність шведської словотвірної системи.

Крім того, цілісність складних слів у шведській мові підкреслюється обов'язковим суцільним написанням, що не лише відображає їхню граматичну єдність, але й запобігає семантичним викривленням.

Відтак, словоскладання у шведській мові виступає як ключовий механізм лексичного збагачення, що поєднує структурну чіткість, семантичну гнучкість і функціональну ефективність. Аналіз основних моделей словоскладання дозволяє краще зрозуміти закономірності словотвору в германських мовах та відкриває перспективи для подальших зіставних і типологічних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрейчук Н. І. До питання контрастивного аналізу словоскладання в англійській та українській мовах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2001. № 419. С. 57–60.
2. Кульчицький В. І., Ткачук Я. Д. Принципи словотворення у шведській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 80–85.
3. Кульчицький В. І., Ткачук Я. Д. Продуктивні способи словотворення у сучасній шведській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 55. С. 47–50.

4. Hammarström H. Morphology and the Swedish Lexicon. Göteborg : Göteborgs Universitet, 2002. 273 p.
5. Holmes P., Hinchliffe I. Swedish: A Comprehensive Grammar. London : Psychology Press, 2003. 614 p.
6. Josefsson G. On the principles of word formation in Swedish. Lund : Lund University, 1997. URL: <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/d3a2579b-4216-41cf-a37e-bb2fe32ebada> (дата звернення: 05.09.2025).
7. Norde M. Prepositions and prefixes in the Germanic languages. *Word Formation and Prefixation*. 2002. Pp. 113–125.
8. Stymne S. Compound Splitting and Translation. Uppsala : Uppsala University, 2011. 213 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025